

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ”
(для бакалаврів, спеціалістів)

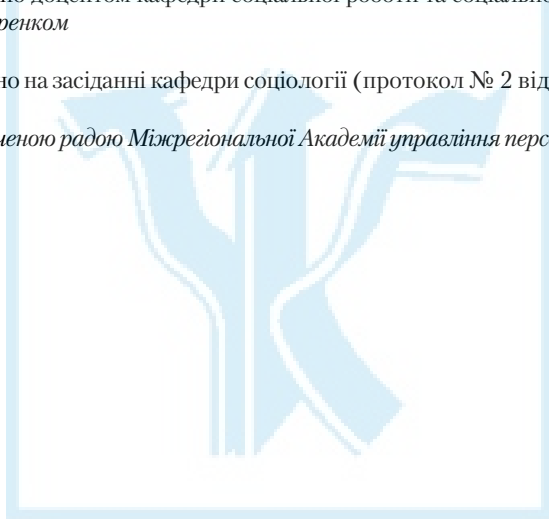
МАУП

Київ 2005

Підготовлено доцентом кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Є. М. Макаренком

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 2 від 28.10.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Макаренко Є. М. Навчальна програма дисципліни “Соціологія девіантної поведінки” (для бакалаврів, спеціалістів). — К.: МАУП, 2005. — 11 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціологія девіантної поведінки”, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Соціологія девіантної поведінки є спеціальною соціологічною теорією, яка соціологічними методами досліджує сутність соціального явища девіацій – відхилення в діях і поведінці окремих людей груп.

Об'єкт соціології девіантної поведінки – соціальні суб'єкти девіантної поведінки: окремі люди, групи людей та соціальні організації.

Предметом вивчення цієї соціологічної теорії середнього рівня є сутнісні характеристики девіантної поведінки як специфічного виду соціальних відносин.

Соціологія девіантної поведінки зосереджує увагу насамперед на розкритті сутності девіацій (відхилень) у поведінці людей на основі комплексно-системного підходу, який включає біологічний, психологічний, соціологічний аспекти. Актуальним є вивчення індивідуальних відхилень, їх взаємозв'язку, комплексного критерію девіацій. Все це дає можливість забезпечити наукову діагностику девіантної поведінки, її причин і проявів (правопорушень, злочинів, різних форм соціальної патології).

Соціологія девіантної поведінки допомагає чітко визначити і реалізувати шляхи подолання девіантної поведінки стосовно середовища-потреб, їх усвідомлення і діяльного задоволення задля утвердження законності і правопорядку.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН **вивчення дисципліни** **“СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ”**

№ пор.	Назва теми
1	Соціологія девіантної поведінки як наука
2	Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива
3	Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій
4	Соціальні суперечності як причини девіантної поведінки
5	Механізми поведінки, що відхиляється від норми
6	Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість
7	Види девіантної поведінки
8	Проблема виправлення девіантної поведінки

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“СОЦІОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ”

Тема 1. Соціологія девіантної поведінки як наука (2 год.)

Об'єкт, предмет, сутність і зміст девіантної поведінки. Характеристика основних теорій і концепцій девіацій. Біологічні, психологічні, соціологічні теорії девіацій. Індивідуальні і соціальні відхилення. Критерії девіацій. Соціальна діагностика девіантної поведінки: конструктивні і деструктивні девіації.

Література [2; 4; 5; 7; 8; 15; 22]

Тема 2. Аналіз девіантної особистості: історична ретроспектива (4 год.)

Проблема аномальної душі та гріховного тіла в античності та середньовіччі. Негативні якості особистості (Платон, Аристотель).

Протилежність душі в епоху еллінізму. Аврелій, Августин, П. Абельяр, Т. Аквінський про сутність людини.

Мислителі Відродження про джерела гріховної поведінки особистості (М. Кузанський, Е. Роттердамський, Т. Мор, Н. Макіавеллі, М. Монтень).

Девіантна особистість як наслідок соціальних негараздів (вчення Нового часу: Ф. Бекон, Т. Гоббс). Недоброчесна (девіантна) поведінка за Р. Декартом. Дж. Локк про девіантну поведінку. Французькі матеріалісти про природу соціальних відхилень у поведінці людини.

Проблема девіантності в німецькій класичній філософії. Імператив моральності І. Канта. Погляди І. Фіхте щодо сутності людини. Девіантна поведінка як свідоме порушення чужого права (Г. Гегель).

Проблема девіантної особистості у вченнях ХХ ст. Психоаналітична теорія (З. Фрейд, А. Адлер, Е. Еріксон, К. Юнг, Е. Фром) Соціокультурний напрям (К. Хорні). Диспозиціональні погляди Г. Олпорта. Біхевіоризм (Б. Скіннер). Соціально-когнітивний напрям А. Бандури. Когнітивний напрям Дж. Келлі. А. Маслоу. Екзистенціалізм.

Література [2; 3; 8; 26; 30]

Тема 3. Девіантна поведінка: структура, процеси подолання девіацій (4 год.)

Поняття соціальної норми. Характеристики соціальної норми: корисність, обов'язковість і фактична реалізація в поведінці людей. Види

нормативних систем: право, мораль, політичні норми, звичаї, традиції, естетичні норми, організаційні та релігійні норми. Соціальна норма та її форми (дозвіл, заборона, припис). Позитивні відхилення. Структура соціальних відхилень і рівні їх вивчення. Наслідки соціальних відхилень.

Соціальна аномія. Підстави виділення девіантної поведінки. Маргіналізація суспільства як підстава виникнення девіантної поведінки. Міграція. “Образ життя” та “рівень життя” і їх взаємозв’язок з девіантною поведінкою. Здоровий спосіб життя. Класифікація девіантної поведінки (Р. Мертон, Т. Шибутані).

Тлумачення девіантної поведінки в ХХ ст. (Ж. Пінатель. Д. Дуглас). Варіанти визначення соціальних відхилень.

Література [3; 13; 14; 22]

Тема 4. Соціальні протиріччя як причини девіантної поведінки (2 год.)

Вивчення способу життя різноманітних професійних, вікових груп населення – соціальний рівень дослідження девіантної поведінки. Чинники, що регламентують ставлення до естетичних, моральних норм, звичаїв і цінностей: вік, культура, професіоналізм, національність, регіон проживання. Проблема плюралізму думок.

Література [4; 5; 6; 13; 14; 20]

Тема 5. Механізми поведінки, що відхиляється від норми (2 год.)

Проблемна ситуація. Обставини, що спричиняють антинормативне рішення. Особливості ситуацій стосовно різних видів соціальної патології. Особливості особистості. Диференціація і взаємозв’язок видів девіантної поведінки. Основні етапи девіантного вчинку: проблемна ситуація; ціннісно-нормативне регулювання; прийняття рішення; скоєння вчинку. Вірогідні реакції на конфліктні ситуації. Самовиправдання та захист з боку суб’єкта девіантної поведінки.

Література [2; 12; 22; 30]

Тема 6. Еволюція поглядів щодо змісту і принципів впливу на девіантну особистість (2 год.)

Від відплати до виправлення особистості (доба античності, середньовіччя). Покарання як вияв справедливості (античність). Виправ-

лення за часів Середньовіччя. Відхід від карної поведінки за часів Ренесансу.

Період кінця XVI — середина XIX ст. Погляди Ф. Бекона, Т. Гоббса, Дж. Лока про покарання за девіантну поведінку. Аналіз функцій покарання у працях Ш. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо, П. Гольбаха. Покарання девіантної особистості в німецькій класичній філософії.

Погляди на виправлення девіантної особистості в XIX–XX ст. (Ч. Ломброзо, М. Фуко).

Література [9; 12; 21; 22; 25]

Тема 7. Види девіантної поведінки (2 год.)

Типологія соціальних відхилень. Внутрішня структура девіантної поведінки, її елементи (суб'єкт, об'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторони). Поведінка, орієнтована на внутрішнє та зовнішнє середовище. Взаємозв'язок видів девіантної поведінки.

Злочинність, її специфічні риси. Пияцтво та алкоголізм, їх причини. Наркоманія, її причини. Суїцидальні явища, їх причини і профілактика. Відхилення у сфері моралі.

Література [2; 12; 16; 22; 28]

Тема 8. Проблема виправлення девіантної поведінки (4 год.)

Інформаційний підхід. Напрями роботи: підвищення рівня свідомого ставлення до норм; демонстрація стабільності норми і неухильності її виконання; підвищення престижу юридичної системи; розповсюдження нормативної інформації довідкового характеру; конкуренція інформаційних впливів.

Соціально-профілактичний підхід. Обмеження в його застосуванні: час отримання та зміст інформації про об'єкти профілактики; фізичні (технічні), соціальні, психологічні можливості застосування; правові та моральні норми припустимого втручання.

Метод застосування санкцій.

Медико-біологічний підхід, основні випадки його застосування.

Література [1; 12; 13; 18; 20; 31]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Об'єкт соціології девіантної поведінки.
2. Предмет соціології девіантної поведінки.
3. Визначення девіантної поведінки.
4. Поняття соціальної патології.

5. Біологічні концепції девіантної поведінки.
6. Психологічні теорії девіантної поведінки.
7. Соціологічні теорії девіантної поведінки.
8. Поняття аномії.
9. Індивідуальні і соціальні девіації.
10. Критерії девіацій.
11. Соціальні фактори як причина девіацій.
12. Конструктивні девіації.
13. Поняття деструктивної девіації.
14. Погляди Р. Мертона на девіації.
15. Основні цілі профілактики девіантної поведінки.
16. Форми профілактичної роботи девіантної поведінки.
17. Види девіантної поведінки.
18. Алкоголізм та пияцтво як вид девіантної поведінки.
19. Суїцидальна поведінка як прояв девіантної поведінки.
20. Наркоманія та її причини.
21. Відхилення у сфері моралі.
22. Напрями роботи в інформаційному підході до профілактики девіантної поведінки.
23. Соціально-профілактичний підхід до девіантної поведінки.
24. Методи застосування санкцій до девіантної поведінки.
25. Медико-біологічний підхід до девіантної поведінки.
26. Взаємозв'язок видів девіантної поведінки.
27. Маргіналізація суспільства як підстава виникнення девіантної поведінки.
28. “Спосіб життя” та “рівень життя”, їх зв'язок з девіантної поведінкою.
29. Міграція і девіантна поведінка.
30. Здоровий спосіб життя.
31. Соціальні протиріччя як причини девіантної поведінки.
32. Поняття соціальної норми.
33. Характеристика соціальних норм.
34. Види нормативних систем.
35. Соціальна норма та її дія.
36. Структура соціальних відхилень і рівні їх вивчення.
37. Наслідки соціальних відхилень.
38. Проблема плюралізму думок і девіантна поведінка.
39. Основні етапи девіантного вчинку.
40. Вірогідні реакції на конфліктні ситуації.
41. Самовиправдання та захист з боку суб'єкта девіантної поведінки.

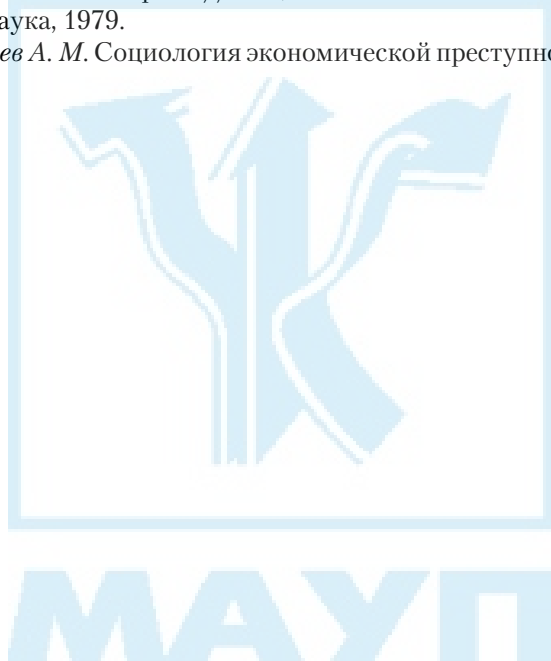
42. Чинники, що регулюють ставлення до норм, звичаїв і цінностей.
43. Соціальні рівні дослідження девіантної поведінки.
44. Проблемна ситуація.
45. Обставини, що породжують антинормативні рішення.
46. Проблема аномалій душі і гріховного тіла в добу античності і середньовіччя.
47. Негативні якості особистості (Платон, Аристотель).
48. Мислителі Відродження про джерела гріховної поведінки особистості.
49. Девіантна поведінка як наслідок соціальних негараздів: Новий час.
50. Проблема девіантності в німецькій класичній філософії.
51. Класифікація девіантної поведінки у Р. Мертона.
52. Класифікація девіантної поведінки у Т. Шибутані.
53. “Імператив моральності” І. Канта.
54. Соціокультурні теорії девіацій (Селлін).
55. Теорія навішування ярликів (Беккер).
56. Поведінка, орієнтована на внутрішнє і зовнішнє середовище.
57. Еволюція поглядів щодо виправлення особистості.
58. Покарання як вияв справедливості.
59. Погляди на виправлення особистості в ХІХ–ХХ ст.
60. Злочинність, її специфічні риси.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аванесов Г. А.* Криминология и социальная профилактика. — М.: Наука, 1980.
2. *Бобнева М. И.* Социальные нормы и регулирование поведения. — М.: Политиздат, 1978.
3. *Гиллинский Я. И.* Некоторые проблемы отклоняющегося поведения // Преступность и ее предупреждение. — Л.: Наука, 1971.
4. *Гиллинский Я. И.* Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория // Социол. исслед. — 1991. — № 4.
5. *Гиллинский Я., Раска Э.* О системном подходе к отклоняющемуся поведению // Изв. АН ЭССР. Обществ. науки. — 1981. — Т. 38; № 1.
6. *Гидденс Э.* Конструирование общества: Очерк теории структурирования // Западная теоретическая социология 60 — 80-х гг. — М., 1989. — С. 34 — 42.

7. Гідденс Е. Соціологія. — К.: Основи, 1999.
8. Громов И., Мацкевич А., Семенов В. Западная теоретическая социология. — СПб., 1996. — 287 с.
9. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). — К., 1993.
10. Крымский С. Б., Пилипенко В. Е., Салюк Ю. В. Верификация социальных прогнозов (методологический аспект). — К.: Наук. думка, 1992. — 114 с.
11. Кудрявцев В. Н. Исследовательская проблема — социальные отношения // Социол. исследов. — 1983. — № 2.
12. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. — М.: Наука, 1982.
13. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. — М.: Политиздат, 1984.
14. Личность и уважение к закону. Социологический аспект. — М.: Политиздат, 1979.
15. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. — К.: МАУП, 2004.
16. Мертон Р. Социальная структура и аномия // Социология преступности. — М.: Прогресс, 1966.
17. Молодежь Украины и наркомания / Отв. ред. В. Е. Пилипенко, Ю. А. Привалов. — К.: Стикос, 1998.
18. Плаксий С. И. Отклонения от норм социалистического образа жизни в молодежной среде: сущность и пути преодоления. — М.: Мол. гвардия, 1986.
19. Посконин В. В., Посконина О. В. Т. Парсонс и Н. Луман: два подхода в правопонимании. — Ижевск, 1998.
20. Рущенко І. П. Соціологія злочинності: Монографія. — Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001.
21. Смелзер. Социология: Пер. с англ. — М.: Феникс, 1994.
22. Социальные отклонения. Введение в общую теорию / В. Н. Кудрявцев, Ю. В. Кудрявцев и др. — М.: Наука, 1984.
23. Социологический справочник / Под ред. В. И. Воловича. — К.: Политиздат Украины, 1990.
24. Соціологія: Конспект лекцій для студ. гуманіт. вузів / В. І. Астахова, Г. Ю. Васильев, В. Д. Водник та ін. — К.: НМК ВО, 1992.
25. Туленков Н. В. Социология конфликта и девиантного поведения: Конспект лекций по социол. для студ. физкульт. вузов. — К.: УГУФВС, 1994.

26. *Хмелько В. Е.* Социальные ориентиры личности. — К.: Наук. думка, 1988.
27. *Щербина В. В.* Средства социальной диагностики. — М., 1993. — 134 с.
28. *Энциклопедический социологический словарь* / Под общ. ред. Г. В. Осипова. — М.: ИСПРИ РАН, 1995.
29. *Яковлев А. М.* Преступность и социальная психология. — М.: Политиздат, 1971.
30. *Яковлев А. М.* Взаимодействие личности и общества в системе социального контроля // Социальная психология личности. — М.: Наука, 1979.
31. *Яковлев А. М.* Социология экономической преступности. — М., 1987.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Соціологія девіантної поведінки”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціологія девіантної поведінки”	4
Питання для самоконтролю	6
Список рекомендованої літератури	8

Відповідальний за випуск *Ю. В. Нешкуренко*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *М. І. Фадєєва*

Зам. № ВКЦ-2365

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП